

РОЛЯТА НА ПЕДАГОГИЧЕСКИЯ СЪВЕТНИК ЗА ВКЛЮЧВАНЕ НА УЧЕНИЦИТЕ ВЪВ ФОРМИ НА МУЛТИСЕКТОРНО СЪТРУДНИЧЕСТВО

Снежана Поповска

Резюме: Настоящата статия е провокирана от собствено проучване, проведено с основна цел да се установи професионалната насоченост на ръководителите на училищни проекти, чрез които учениците участват в извънкласни форми на обучение за здравословен начин на живот, реализирани в многосекторно сътрудничество. В резултат на това се установи, че по-голямата част от ръководителите са педагогически съветници, които успяват да провокират интереса на учениците към активно участие и реализиране на основните си дейности чрез участие в тази инициатива. Чрез многосекторния подход се подпомага социализацията на класа, като учениците се запознават с различни секторни политики в областта на образованието, здравеопазването, младежта и спорта, културата, екологията и системата за закрила на детето.

Ключови думи: педагогически съветник; многосекторно сътрудничество; извънкласни форми на обучение; здравословен начин на живот

THE ROLE OF THE PEDAGOGICAL ADVISOR FOR THE INCLUSION OF STUDENTS IN FORMS OF MULTISECTORAL COOPERATION

Snezhana Popovska

Abstract: The present article describes the results of a study conducted with the main goal of establishing the professional direction of the managers of school projects designated to involve students in extracurricular forms of learning about a healthy lifestyle, implemented in multisectoral cooperation. It was found that the majority of managers are pedagogical advisors who succeed to provoke the interest of students to actively participate in the activities. The multi-sectoral approach facilitates the socialisation of the class. Students are introduced to different sectoral policies in the fields of education, health, youth and sport, culture, ecology and the child protection system.

Keywords: pedagogical advisor; multi-sectoral cooperation; extracurricular forms of education; healthy life style

Социално-икономическите процеси и бързо променящата се политическа среда оказват въздействие върху хората. В семействата също настъпват промени, свързани най-често с битови и материални затруднения. Много от родителите нямат уменията и необходимия капацитет да възпитават и подготвят децата си за новите рискове и предизвикателства. Липсата на сигурна семейна среда за децата, честите конфликти в отношенията родители – деца действат пагубно на адаптацията на децата към най-близкото социално обкръжение и травмирят психиката им. Преодоляването на трудностите в семейството започва с адаптирането на учениците към образователната и социалните системи, като се поставя акцент в проучването и подпомагането на психичното развитие и здраве на децата и подрастващите (Тодорина и др., 2015). В тези сложни и динамични процеси ключова роля заемат учителите, но и други педагогически специалисти, чиято дейност приоритизира работата по превенция и/или преодоляване на рискове при децата и младежите.

Насърчаването на социално желано поведение на учениците се организира чрез включването им в мултисекторно сътрудничество, свързано с участие в извънкласни форми на обучение, чрез интерактивни и доброволчески дейности като част от процеса на социалнопедагогическа работа в училище. Ролята на педагогическия съветник в социалнопедагогическата дейност в училище е свързана „с регулиране на механизмите в личностното израстване“ (Кузманова-Карталова, 2004). Както отбелязва авторът, социалният педагог и учителят са партньори при личностното израждане на ученика. За израждането на всеки човек в процеса на развитието му е необходимо многократно да се справя със сериозни трудности и проблеми от различен характер, като общото между тези трудности е това, че те трябва да бъдат преодолявани, за да не насочат личността към негативни прояви. Според някои автори (Дамянов, 2019) в образователната система функциите на социалните работници се изпълнява от педагогически съветници.

Помагащите професии и училищният микс гарантират успех на образователните политики. Естеството на социалнопедагогическата дейност в училищна среда изисква мултисекторно сътрудничество.

Педагогическият съветник отговаря (чл. 17 от Наредба № 15/22.07.2019 г.)¹ както за установяване на училищната готовност на децата от

1 Наредба № 15/22.07.2019 г. за статута и професионалното развитие на учителите, директорите и другите педагогически специалисти на Министъра на образованието и науката.

подготвителните групи и първи клас, така и за адаптацията на учениците от четвърти, осми подготвителен и девети клас, така и за проблемите между ученици и ученици, ученици и учители, ученици – учители – родители; за проблеми с агресивно поведение на ученици; семейни проблеми, рефлектиращи върху поведението на ученика в училище; работи с Детска педагогическа стая (често е и председател на Училищната комисия за превенция на противообществените прояви на учениците); работи с отделите за закрила на детето; работи индивидуално с ученици, групово с ученици, индивидуално с родители, задължен е да бъде на родителските срещи, да бъде на разположение както на учители, така и на родители и отделно от това учениците могат да го търсят по свои лични проблеми и той НЕ може да ги върне. Както съвсем точно изтъква Д. Тодорина, „той подпомага цялостната образователна дейност по развитието на учениците, преодоляването на техните проблеми и трудности, разрешаването на конфликтите на различни равнища“ и поради това ролята му е изключително значима (Тодорина, 2015: 75).

Съгласно Националната класификация на професиите и длъжностите в Р България от 2011 г. длъжността „педагогически съветник“ е обособена в подклас: 23 „Преподаватели“, група 235 „Други преподаватели, неквалифицирани другаде“, тя е квалифицирана и има код 2399 6011.

Нормативните изисквания (Закон за предучилищното и училищното образование² и Наредба за приобщаващото образование³) за заемане на длъжността „педагогически съветник“ са определени още с утвърждаването ѝ като такава в системата на образованието. В Инструкция № 2 на МОН от 1994 г., а впоследствие и в Наредба № 3 от 2008 г. са разписани текстове, уреждащи статута и изискванията към квалификацията на педагогическия съветник. Нормативните изисквания за назначаване в училище на педагогически съветник са той да работи с над 500 деца, а за над 1200 – двама. Същевременно той трябва да работи с родителите на тези деца или с други лица от тяхното близко обкръжение, което още повече натоварва неговата дейност по отношение на професионални компетенции, интензитет и сътрудничество с други институции и специалисти.

Превенцията и профилактиката на проявленията на девиантно и асоциално поведение на децата; решаването на спорове и конфликти; рисков сексуално поведение; работа с децата в риск от отпадане от образователната система по отношение на тяхната мотивация за учене – са част от проблемите, по които педагогическият съветник може да осъществява различни социалнопедагогически дейности, чрез включване

2 Закон за предучилищното и училищното образование. Обн. ДВ, бр. 79 от 13.10.2015 г., в сила от 01.08.2016 г.

3 Наредба за приобщаващото образование, приета с ПМС № 232 от 20.10.2017 г.

на учениците в допълнителни дейности, за да могат те да погледнат на себе си по нов, адекватен начин, да разберат проблема и да предприемат необходимото за неговото разрешаване или да се предпазят от възможни рискове. Пример за това могат да бъдат различни социални програми на институции от общността - Програма за превенция на хронични незаразни заболявания⁴ или програмите за превенция на домашното насилие (на различни неправителствени организации).

„Посланици на здравето“ е конкурс, който успява да обедини редица институции, които подкрепят усилията на Министерството на здравеопазването да провокира интерес у учениците към здравословния начин на живот и да повиши тяхната осведоменост по отношение на рисковете и последствията от вредните навици, с цел намаляване и ограничаване на преждевременната смъртност, заболяемост и последствията за здравето от основните хронични незаразни болести (сърдечносъдови заболявания, злокачествени новообразувания, хронични белодробни болести, диабет), свързани с рисковите фактори – тютюнопушене/пушене, злоупотреба с алкохол, нездравословен модел. Чрез предварително зададените тематични области, в които участниците следва да работят и да изготвят проекти, се дава възможност за пряко ангажиране на децата с помощта на техните преподаватели в изграждането на навици. Подчертава се значителната роля на педагогическите специалисти в разбирането и усвояването на умения за здравословен начин на живот.

Като се следва идеята за развитие на мултисекторно сътрудничество, партньори в инициативата са Министерството на образованието и науката, Министерството на околната среда и водите, Министерството на младежта и спорта, Министерството на културата. През последните две години към партньорите се присъединяват и Държавна агенция за закрила на детето, Регионалният офис на Световната здравна организация в България и Българският младежки червен кръст. В края на всяка година Министерството на здравеопазването и неговите партньори отличават най-добрите „посланици на здравето“ и техните проекти за изграждане на умения за здравословен начин на живот.

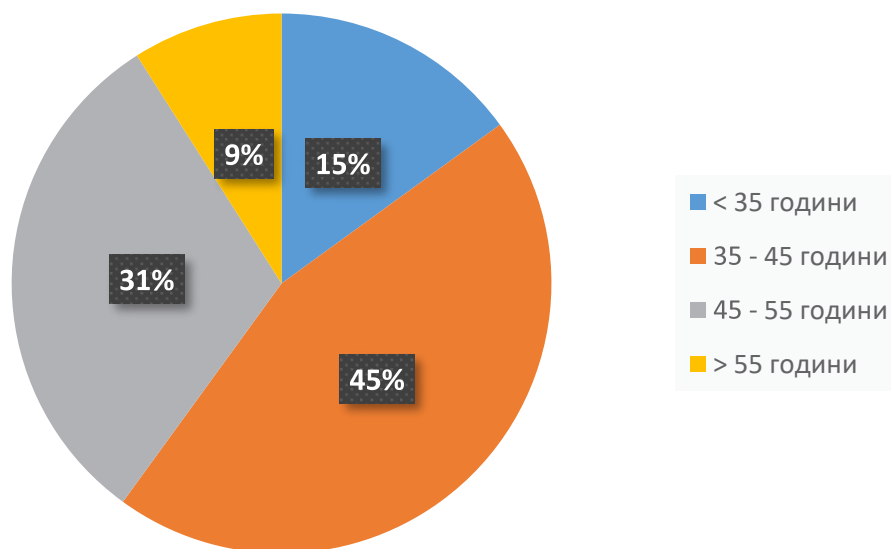
Целта на настоящето изследване е да се проучат кои са специалистите, които имат интерес към конкурса, и да се дефинира ролята на педагогическите съветници за мотивация на учениците за участие в конкретната инициатива. Допуска се, че тя ще бъде аспект от активната социалнопедагогическа дейност на педагогическите съветници за включване на учениците в мултисекторната инициатива.

4 Национална програма за превенция на хроничните незаразни болести (в два програмни периода 2014-2020 г. и 2021-2025 г.).

Проучването е реализирано през месец септември 2023 г., като са включени 48 ръководители на проекти от гр. Ботевград, гр. Силистра, гр. Казанлък, гр. Стара Загора, гр. Велико Търново, гр. Мадан, гр. Монтана, гр. Шумен, гр. Благоевград, гр. Бургас, гр. София, гр. Сливен, гр. Търговище и с. Дълбоки, обл. Стара Загора, с. Микрево, обл. Благоевград. В целевата група се включват ръководители (учители, педагогически съветници и здравни работници) на проекти, участници в 14-ото издание на Националния ученически конкурс „Посланици на здравето“.

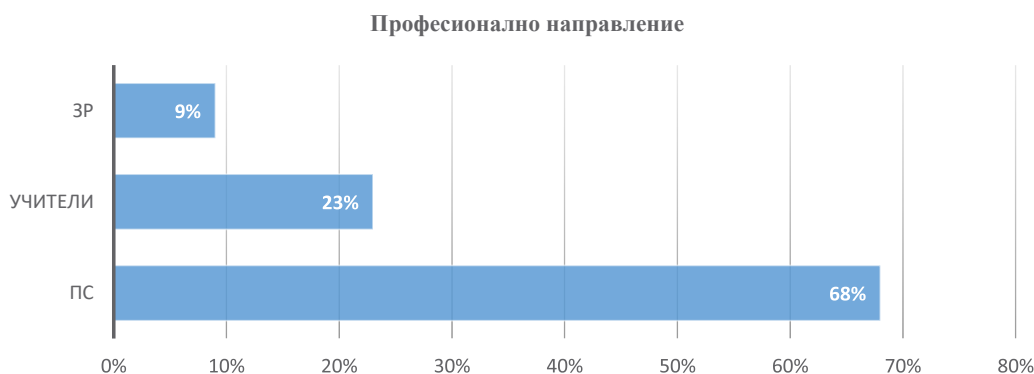
Методиката на изследването включва нестандартизирана анкета от 10 въпроса, съдържаща отворени и затворени въпроси. Анкетата е разработена от автора и е изпратена до участниците чрез електронна поща. На проучването се отзоваха 48 души, които изпратиха своите отговори. От тях 89% от анкетираните са жени, 11% – мъже. Възрастта на респондентите е представена във фиг. 1.

Възраст на респондентите

Фиг. 1

Професионалното направление на респондентите, участници в инициативата, е систематизирано в три групи: педагогически съветници (ПС 68%), учители (23%) и здравни работници (ЗР 9%) – фиг. 2.

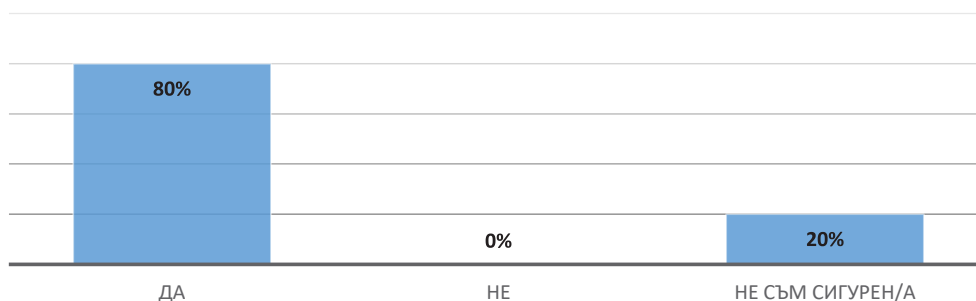
Фиг. 2

В допълнение към въпроса за професионалната компетентност на респондентите е зададен въпросът „Каква е Вашата предишна работна позиция?“. 43% от педагогическите съветници посочват, че и предишната им работа е била в областта на социалнопедагогическата дейност (социален работник или свързана дейност в друга институция или неправителствена организация).

Отговорите на въпроса „Имат ли желание учениците да се включват в дейности за превенцията на рисковите за здравето фактори?“ са: 76% - да, 6% - не, и 18% смятат, че учениците се нуждаят от допълнителна мотивация от страна на съученици или учители, т.е. потвърждава се предположението за значимата роля на тези педагогически специалисти по отношение на мотивацията за участие на учениците.

На въпроса „Може ли извънкласните форми на обучение да формират у учениците ценности и нагласи за здравословен начин на живот?“ 80% отговарят, че извънкласните форми на обучение могат да съдействат за по-добра ефективност на образователната дейност. Не е получен нито един отговор "не". 20% отговарят с "не съм сигурен/а".

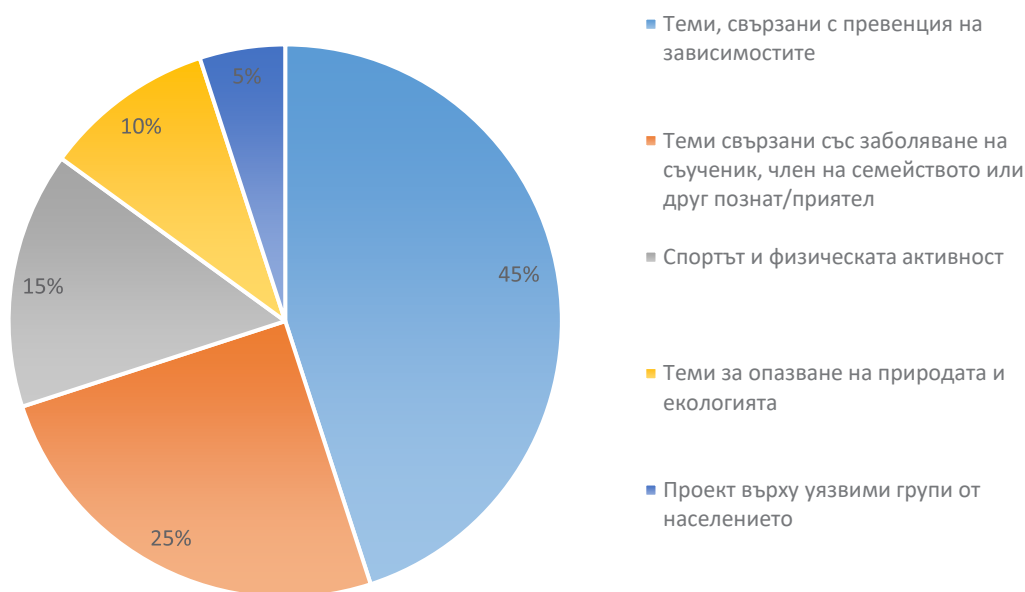
Може ли участието в извънкласни форми на обучение да формира у учениците ценности и нагласи за здравословен начин на живот?

Фиг. 3

Интерес за проучването представлява как ръководителите избират темите за участие в инициативата (фиг. 4). 45% отговорят, че учениците активно предлагат теми, които ги вълнуват. Най-често те са свързани с превенция на зависимостите, като в първа възрастова група (учениците 1-4 клас) са насочени към грижата за родителя или член на семейството, който пуши, злоупотребява с алкохол или има наднормено тегло. 25% отговарят, че темите са свързани със заболяване на съученик, член на семейството или друг познат/приятел (най-често диабет тип 2, сърдечносъдови заболявания, ученици със специални образователни потребности и др.); за 15% спортът и физическата активност са в основата на дейностите; за 10% изборът е свързан с теми за опазване на природата и екологията (почистване на паркове, дворове на училища и институции) и 5% поставят акцент върху дейностите на проекта за уязвими групи от населението (хора с различен етнически произход – роми и др., бежанци, самотни възрастни хора).

Как ръководителите избират темите за участие в инициативата?

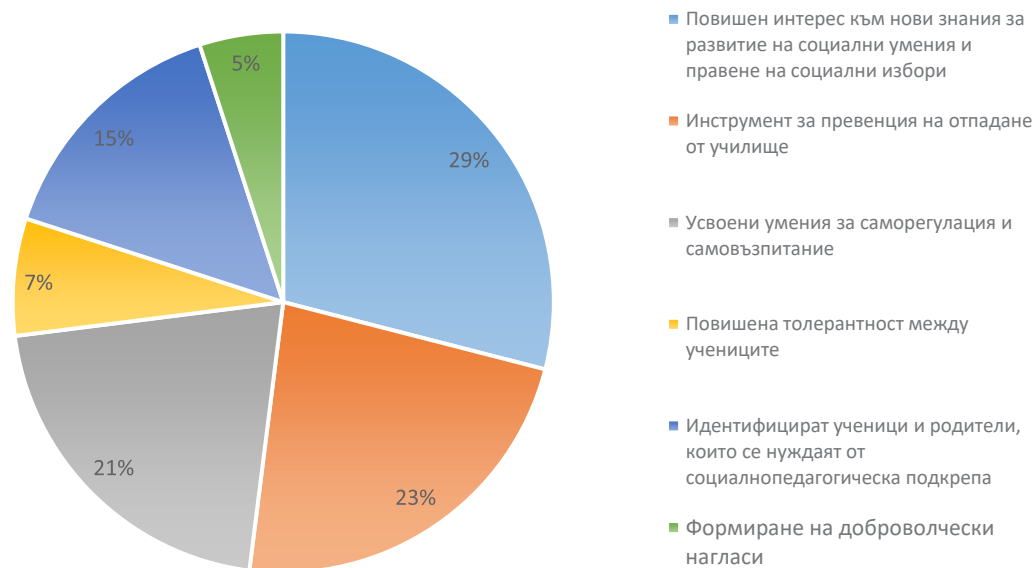
Фиг. 4

Според резултатите от последния въпрос „Какви изводи може да направите от участието на учениците в проекта?“ 28% отговарят, че е повишен интересът към нови знания за развитие на социални умения и правене на социални избори, 22% – повишаване на знанията по темата на проекта, 20% отчитат усвояване от учениците на умения за саморегулация и самовъзпитание, а 15% изтъкват, че се е повишила толерантността

между учениците; 10 % идентифицират ученици и родители, които се нуждаят от грижи, и 5% отчитат формирането на доброволчески нагласи.

Отговорите на респондентите показват, че могат да се систематизират значими за социалнопедагогическата дейност в училище проекции (фиг. 5).

Какви изводи може да направите от участието на учениците в проекта?

Фиг. 4

Анализът на резултатите от анкетното проучване дава основание да се направят следните изводи:

- Извънкласните форми на обучение могат да съдействат за по-добра ефективност на социалнопедагогическата дейност в училище;
- Извънкласните форми на обучение успешно формират у учениците ценности и нагласи за здравословен начин на живот. Провокират емпатия към превенция на зависимостите, различни групи заболявания и др.
- Учениците проявяват интерес за участие в извънкласни дейности, свързани с превенцията на рисковите за здравето фактори. Важен фактор за това са учителските авторитети, а също и други педагогически и медицински специалисти, които провокират интереса на учениците и активно ги включват в извънкласни форми. Видно от получените данни от респондентите основен „двигател“ в тази дейност са педагогическите съветници.
- Педагогическите съветници са ръководители на проекти, свързани

с участието на учениците, насочени към формиране на умения за здравословен начин на живот;

- Чрез социалнопедагогическата работа на педагогическите съветници в училище, в процеса на опознаване на учениците и родителите се преодолява социалната дискриминация.

В областта на мултисекторното сътрудничество може да се обобщят резултати за прилагане на стандартизиран подход, който да отговоря на стандарти за качество и ефективност в политиките, свързани с образованието на децата, както и инициране на структурно сътрудничество в този подход. Доказва се допусканата теза, че педагогическите съветници имат водеща роля за включване на учениците в превантивната дейност на мултисекторната инициатива.

С мултисекторния подход на работа се подпомага социализацията на всички ученици в класа, като участниците се запознават и приобщават с различни секторни политики в областта на образованието, здравеопазването, младежта и спорта, културата, екологията и системата за закрила на детето. Основният фокус в дейността на педагогическия съветник в инициативата е възможността в нея да се включи целият клас, а високите резултати и постижения не са от индивидуалната изява на учениците „отличници“. Също така се координират взаимовръзките с доброволческите инициативи и обкръжението на всеки ученик от класа независимо от неговите социален статус, етнос, занимания по интереси и др. По мнение на изследваните лица през цялата учебна година, какъвто е срокът за изпълнение на инициативата, учениците демонстрират по-добро отношение към ученето. Отделянето на време за дейност, която харесват, подобрява отношението им към процеса на учене. Основен „двигател“ за включване на учениците в мултисекторното сътрудничество е педагогическият съветник, като така се преодоляват комплексни „бариири“ и предизвикателства в училищния климат и обкръжението на учениците.

Участието в инициативи като избраната за изследването помага за формирането на позитивен училищен климат и отношения, свързани с обучението, което от своя страна влияе върху по-висока самооценка на учениците, освобождаване от стреса от изпити и емоционално натоварване.

Използвайки творчески подход, педагогическият съветник работи за формиране на компетентности и умения за гражданска отговорност и съжителство в мултикултурно общество. Възможностите, които предоставя мултисекторното сътрудничество, са инструментът, чрез който педагогическият съветник подкрепя развитието на учениците, за да изпълни изискването за равни възможности за образование. Съвременната социална работа имплементира в българското училище

действието по превенция на риска и търсене на решения на проблеми (Дамянов, 2023). Основният фокус е ранно преодоляване на проблемите чрез образование. Някои автори (Здравкова, 2014) определят значимо място на интеркултурната компетентност на социалнопедагогическите кадри и именно тази им компетентност ги провокира да изпълнят задълженията си чрез възможностите, които се предоставят, чрез мултисекторно сътрудничество.

За използването на алтернативни образователни методи освен професионална подготовка педагогическият съветник следва да притежава и социална чувствителност, която намира приложение във и извън класната стая.

В заключение респондентите допълват, че унициативата окуражава участието на ученици, особено в неравностойно положение. Наблюдава се намаляване на стигмата между учениците (представители от различни социални групи), вкл. социалното изключване, както и рискът от отпадане от училище за деца (особено момчета) от уязвими групи от населението. В тези училища на учениците от семейства с ниски доходи се предоставя възможност да преодолеят материалните ограничения и лишения, засягащи ключови страни на живота им в училище.

БИБЛИОГРАФИЯ

- Дамянов, К. (2023). Позициониране на социалния педагог в превенцията на отпадането от училищно образование, *Педагогика*, 95 (1), с. 76-85. [Damyanov, K. (2023). Pozitsionirane na sotsialnia pedagog v preventsiyata na otpadaneto ot uchilishtno obrazovanie, *Pedagogika*, 95 (1), s. 76-85.]
- Дамянов, К. (2019). Помагащите професии и училищният микс гарантират успех на образователните политики. В: Национален институт за образование и приобщаващи политики – <http://niopp.eu/news/kaloian-damianov-pomagashtite-profesii-i-uchilishtniiat-miks-garantirat-uspeh-na-obrazovatelnitepolitiki-40.html> [Damyanov, K. (2019). Pomagashtite profesii i uchilishtniyat miks garantirat uspeh na obrazovatelnite politiki. V: Natsionalen institut za obrazovanie i priobshtavashti politiki]
- Здравкова, Б. (2014). За длъжността на педагогическия съветник и изискванията към неговата професионална квалификация, *Педагогика*, 86 (1), с. 41-47. [Zdravkova, B. (2014). Za dlazhnostta na pedagogicheskia savetnik i iziskvaniyata kam negovata profesionalna kvalifikatsia, *Pedagogika*, 86 (1), s. 41-47.]
- Кузманова-Кармалова Р. (2004). Социалният педагог и учителят - партньори при личностното изграждане на ученика, *Педагогически алманах*, 12 (1-2), с. 7 - 16. [Kuzmanova-Kartalova R. (2004). Sotsialniyat pedagog i uchitelyat - partnyori pri lichnostnoto izgrazhdane na uchenika, *Pedagogicheski almanah*, 12 (1-2), s. 7 - 16.]

- Тодорина, Д. (2015). Консултативната дейност на педагогическия съветник в училище, Годишник на Факултета по педагогика „Педагогическата наука – теория и практика“, кн. 3. Благоевград: УИ „Неофит Рилски“, с. 75-89. [Todorina, D. (2015). Konsultativnata deynost na pedagogicheskia savetnik v uchilishte, Godishnik na Fakulteta po pedagogika „Pedagogicheskata nauka – teoria i praktika“, kn. 3. Blagoevgrad: UI „Neofit Rilski“, s. 75-89.]
- Тодорина, Д. и др. (2015). Педагогическият съветник в съвременното българско училище, Част I. Благоевград: УИ „Неофит Рилски“. [Todorina, D. i dr. (2015). Pedagogicheskiyat savetnik v savremennoto balgarsko uchilishte, Chast I. Blagoevgrad: UI „Neofit Rilski“.]

За автора:

Снежана Поповска, докторант, Югозападен университет „Неофит Рилски“
Научни интереси: социална педагогика, интеркултурно и здравно образование
E-mail: snpopovska@gmail.com
ORCID ID:0009-0009-6759-6287

About the Author:

Snezhana Popovska, PhD student, „Neofit Rilski“ Southwestern University
Scientific interests: social pedagogy, intercultural and health education
E-mail: snpopovska@gmail.com
ORCID ID:0009-0009-6759-6287